

1-4- SINF O'QUVCHILARIDA AXBOROTLARNI TIZIMLI TARKIBLASHTIRISHGA O'RGATISH USULLARI

Tojiyev Husniddin Baxtiyorovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Pedagogika kafedrası o'qituvchisi

Termiz (O'zbekiston)

E-mail: husniddin.tojiyev@bk.ru

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining axborot va bilim olish madaniyatini yoritish, bugungi kunda global rivojlanib borayotgan giper muhit texnologiyalaridan maqsadli foydalanish borasida e'tibor berishimiz lozim bo'lgan tarbiya va milliy qadriyatlarimizga bo'lgan hurmatni shakllantirish borasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan masalalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, gipermatn, tarkiblashtirish, ko'nikma, metodlar, texnologiya.

Mamlakatimizda ta'lim sohasida juda keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda. Boshlang'ich ta'limda tajribaga asoslangan mashg'ulotlarni tashkil etish, o'quvchilarni zamonaviy axborot tizimi asosida tayyorlash. Axborot madaniyatini berish va rivojlantirish muhim. Ta'lim tizimi modernizatsiya jarayonida ta'limning barcha bosqichlarida tobora ko'proq foydalaniladigan ilg'or metodlarning turli yo'nalishlari va qobiliyatlari kashf qilish uchun qulay sharoit yaratadi[1-7]. Ta'lim berishda multimedia, animatsiya, mashg'ulotni qiziqarli qilish uchun grafika, slayd va videolardan foydalanish orqali sifatli ta'lim berilmoqda. Dars mashg'ulotini zamonaviy tashkil etish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini takomillashtirish, axborot ularni to'g'ri va asosli tahlil qilish, o'quvchilarni fikrlashga va muammolarni hal qilishga undash asosiysi, xulosa chiqarish. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarning nazariy, ijodiy va aks ettiruvchi tafakkurini rivojlantirishga katta ta'sir ko'rsatadi[8-12].

O'quv material — o'quvchi xotirasidagi muayyan hodisa yoki jarayonning obrazli tasviridir. Mashg'ulotda texnologiyadan foydalanish o'quvchilarning ta'lim jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida innovatsion va axborot texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha zamonaviy ma'lumotlar dunyo taraqqiyotidagi mantiqiy va zarur qadam deyish mumkin. Bola haqida ma'lumot aloqa texnologiyalari ma'lum bir ta'lim funksiyasini bajarishini unutmang yordam berishi kerak. Axborot texnologiyalari o'quv jarayonining yordamchi elementiga aylanishi kerak. Yurtimiz yoshlarini zamon talablari asosida tarbiyalash jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining yangi zamonaviy tizimi va internet imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uning ta'lim samaradorligini oshirish omili ekanligini ko'rsatadi. Boshlang'ich maktablarda axborot madaniyatini oshirish ularning ijtimoiy vazifasidir. Internet bolalarning bilim olishida juda muhim rol o'ynaydi. Internetdan va axborotdan to'g'ri foydalanishni o'rgatish uchun 1-sinf o'quvchilari uchun informatika va axborot texnologiyalari fani joriy qilindi. Bu fan orqali yoshlar juda yaxshi ma'lumotlarga ega bo'lishmoqda[13-15].

Amaliyotning ko'rsatishicha, o'quvchilarning nutqiy javoblari topshiriqlarning maqsadlari bilan bog'liq bo'lishiga erishish lozim. O'quvchilar oldiga "mazkur mavzu doirasida yana qanday elementlarni o'zaro bog'lash mumkin, degan mazmunda mulohaza mavzusini qo'yish mumkin.

Yoki savol: "Havola va giperhavola tushunchalari bor. Hamonki "matn" bor ekan demak nima bo'lishi kerak?" (Javob: gipermatn).

Savol: "Matn nimalardan iborat bo'ladi?" (Javob: *so'z, jumla va xatboshidan*).

Savol: "*Giperhavola bo'yicha ko'chirish jarayonini avtomatlashtirish uchun qanday texnik qurilma kerak bo'ladi?* (Javob: *kompyuter*).

O'quvchilarda, kompyuter apparatli va dasturiy ta'minotning uyg'unlashuvi sifatida qaralishi lozimligi haqidagi yakuniy tasavvur qoldirish kerak. Algoritmning mazkur qadamida ko'zda tutilgan topshiriq yetarli miqdorda tayanch so'z birikmalarini ajratib ko'rsatilgan taqdirda bajarildi deya qayd etilishi mumkin[16].

Algoritmning navbatdagi qadam – axborotli maqola yaratishdir (26-rasm).

Axborotli maqola yaratish (yoki shakllantirish) tayanch soʻz birikmalarini (yaʼni asosiy obyektlarni) maʼlum tartib asosida joylashtirishni nazarda tutadi. Topshiriq ustida ishlash jarayonida tayanch soʻz birikmalarini (yaʼni asosiy obyektlarni) gipermatn tamoyillariga (yaʼni umumahamiyatlilik, obyektografiya va hayot davriyligi tamoyillariga) muvofiq guruhlashtirish muhimdir.

Umumahamiyatlilik tamoyiliga koʻra, axborotli maqola tarkibiga kirgan soʻz birikmalari bir-biriga nisbatan tabaqaviylik munosabatida boʻladi, yaʼni ular oʻzaro ahamiyatlilik darajasiga muvofiq bogʻlanadi[17].

Oʻquvchilarga bolalar piramidachasiga oʻxshash vaziyat taqdim etiladi, yaʼni ular imkoni boricha koʻproq maʼnoni mujassam etgan (misol uchun, butun matn uchun ahamiyat kasb etishi mumkin boʻlgan) tushunchani tanlaydilar. Keyin esa qolgan soʻz birikmalari orasida eng koʻp sigʻimga ega boʻlgan birikma va shu tartibda barcha tushunchalar muayyan tartib asosida guruhlashtirilguncha davom etaveradi[18].

Obyektografiya tamoyilining maʼnosi shuki, unga koʻra, obyekt haqidagi axborot va maʼlumotlarning barchasi imkoni boricha bitta axborotli maqoladan oʻrin olishi lozim. Aslida, oʻquvchilar obyekt haqidagi barcha axborot va maʼlumotlarni uchta asosiy manbadan oladilar: mashgʻulotlikdan, oʻqituvchi bayonidan va qoʻshimcha materiallardan. Shu oʻrinda bunday axborotli maqolalarda imkoniyatning bir qadar cheklanganligini unutmazlik lozim, negaki, ular mazkur fan sohasini toʻliq qamrab olmaydi. Modomiki, didaktik maqsad oʻquvchilarda axborotni tuzilmalashtirish mahoratni shakllantirishdan iborat ekan, obyekt haqidagi barcha axborot va maʼlumotlarni qamrab olgan axborotli maqola katta hajmga (binobarin, koʻpsonli tayanch soʻz birikmalariga) ega boʻlganligi uchun gipermediya qurishni oʻrganish uchun yetarli hisoblanadi[19-25].

Gipermatn mavzulari boʻyicha oʻquvchining dunyoqarashini rivojlantirish faqat mashgʻulotdan tashqari mashgʻulotlarda yoki oʻquvchining mustaqil bilish faoliyati davomida amalga oshirilishi mumkin. Oʻzlashtirilishi lozim boʻlgan tushunchalar va

vositalarning ro'yxatini zaruratsiz kengaytirish o'quvchining asosiy maqsaddan chalg'ib ketishiga va vaqtni behuda yo'qotishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Baxtiyorovich, T.H. (2023). BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA AXBOROTLARNI TIZIMLI TARKIBLASHTIRISH KO'NIMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIDAKTIK YONDASHUVLARNING AHAMIYATI. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 153-159.
2. Tojiyev, H. (2023). FORMING THE ABILITY TO STRUCTURE INFORMATION TECHNOLOGY. *Conferencea*, 105-113.
3. Baxtiyorovich, H. T. (2022). OO 'QUVCHILARDA AXBOROTLARNI TIZIMLI TARKIBLASHTIRISH TEXNOLOGIYASINING ZAMONAVIY USULLARI VA TAMOYILLARI. *Conferencea*, 139-147.
4. Baxtiyorovich, T. H. (2021). Ways to Organize Extracurricular Activities in Mathematics and Teaching Methodology. *International Journal of Human Computing Studies*, 3(10), 7-9.
5. Тожиев, Х. Б., & Бадалов, К. Р. (2023). ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ МЕТОДОВ, КОТОРЫЕ ПРИМЕНЯЕТ НАЧАЛЬНЫЙ КЛАСС В ИЗУЧЕНИИ РОДНОГО ЯЗЫКА. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 33(2), 3-9.
6. Rahmat ogli, B. K. (2023). Bo 'lajak boshlang 'ich sinf o 'qituvchisining didaktik-metodik kompetentligi xususiyatlari. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 160-165.
7. Kamoliddin, B., & Kholiqovna, K. N. (2023). A CONCEPTUAL APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF THE DIDACTIC-METHODICAL COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER. *World Bulletin of Social Sciences*, 21, 160-164.
8. Badalov, K. (2023). DEVELOPING THE CREATIVITY OF A PRIMARY CLASS TEACHER. *Open Access Repository*, 4(02), 141-148.
9. Kamoliddin, B. (2023, January). BOSHLANG'ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALLARNI ORGANISH MANTIQUIY KONIKMALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. In *E Conference Zone* (pp. 35-39).
10. Badalov, K., & Xolmurodova, N. (2022). BO 'LAJAK BOSHLANG 'ICH SINFLAR O 'QITUVCHILARINI DIDAKTIK-METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH. *Conferencea*, 63-66.
11. BADALOV, K. (2022, April). TOOLS FOR HELPING TO DEVELOP THE LOGICAL SKILLS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE TEACHING OF GEOMETRIC MATERIALS. In *E Conference Zone* (pp. 214-217).
12. Тожиев, Х. Б., & Бадалов, К. Р. (2023). ОСОБЕННОСТИ НЕКОТОРЫХ МЕТОДОВ, КОТОРЫЕ ПРИМЕНЯЕТ НАЧАЛЬНЫЙ КЛАСС В ИЗУЧЕНИИ РОДНОГО ЯЗЫКА. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 33(2), 3-9.
13. Baxtiyorovich, T. H., Javohir G'aybullo o'g, Z., & Rahmat o'g'li, B. K. (2023). BOSHLANG 'ICH SINFLAR O 'QUVCHILARINING INFORMATIKA DARSLARIDA AXBOROTNI TUZILMALASHTIRISH MAHORATLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Journal of new century innovations*, 40(2), 66-70.

14. Rahmat o'g'li, B. K., Baxtiyorovich, T. H., & Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). TALABALARNING RATSIONAL FAOLIYATLARINI TASHKIL ETISH YO'LLARI. *Journal of new century innovations*, 40(2), 71-75.

15. Rahmat o'g'li, B. K., Baxtiyorovich, T. H., & Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). BOSHLANG'ICH SINFGA O'QITUVCHISINING DIDAKTIK-METODIK KOMPETENTLIGI SHAKLLANTIRISH. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 33(1), 178-182.

16. Bobonazarovich, A. Z. (2021). THE ROLE AND INFLUENCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF RESPECT FOR NATIONAL AND CULTURAL VALUES IN CHILDREN IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT. *European science*, 4 (60), 53-56.

17. Алмарданов, Ж. Б. (2022). МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ МИЛЛИЙ ВА МАДАНИЙ ҚАДРИЯТЛАРГА ҲУРМАТ РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Евразийский журнал академических исследований*, 2(3), 479-481.

18. Алмарданов, Ж. Б. (2020). Механизмы воспитания уважения к национальным и культурным ценностям у детей в образовательной среде. *Вестник науки и образования*, (7-2 (85)), 92-94.

19. Алмарданов, Ж. Б. (2023). БОЛАЛАРНИ МИЛЛИЙ ВА МАДАНИЙ ҚАДРИЯТЛАРГА ҲУРМАТ РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(13), 287-289.

20. Алмарданов, Ж. Б. (2023). БОЛАЛАРНИ МИЛЛИЙ ВА МАДАНИЙ ҚАДРИЯТЛАРГА ҲУРМАТ РУҲИДА ТАРБИЯЛАШ. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(13), 287–289. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/4272>

21. Bobonazarovich, A. J. R. (2023). Zamonaviy maktabgacha ta'limda bolalarda milliy va madaniy qadriyatlarni shakllantirishning nazariy asoslari. *Journal of Universal Science Research*, 1(10), 23-30.

22. Abduraimovna, D. S. (2023). TYPES OF REFLEXIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN THE PEDAGOGICAL EDUCATION SYSTEM. *Open Access Repository*, 4(03), 31-40.

23. Уралова, М. (2023). ВО 'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFGA O'QITUVCHISINING IJODIY-METODIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 3(11).

24. Уралова, М. (2023). ВО 'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFGA O'QITUVCHISINING IJODIY-METODIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 3(11).

25. Уралова Мухабата Санджаровна. (2023). Подготовка будущих учителей начальных классов к творчески-методической деятельности на основе интегративного подхода. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 3(3), 390–393.